

ภาษาบาลี ๑ คำ คติธรรมประจำสัปดาห์

“ปัญญาเดช — เดชแห่งปัญญา, ปัญญาเดช”

ปัญญาเดช เป็นภาษาบาลีอ่านว่า ปัน - ยา - เต - ชะ มาจากคำว่า ปัญญา (ความเข้าใจถูกเห็นถูก) กับคำว่า เดช (เดช, ธรรมที่แผดผจญธรรมที่ตรงกันข้าม) รวมกันเป็น ปัญญาเดช แปลว่า เดชแห่งปัญญา, ปัญญาเดช เป็นการแสดงถึงสภาพธรรมฝ่ายดีอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นความเข้าใจถูกเห็นถูก ที่เกิดประกอบพร้อมกับจิต ทำให้จิตประเภทนั้น เป็นจิตที่ต้งาม มีปัญญาเกิดร่วมด้วย ปัญญา เป็นเดช เพราะสามารถแผดผจญความเป็นผู้ไม่มีปัญญาให้หมดสิ้นไปได้ ไม่มีทางที่ปัญญาจะนำพาชีวิตตกไปสู่ที่ต่ำเลย มีแต่จะเกื้อกูลให้ความดีทั้งหลายเจริญขึ้น เป็นสภาพธรรมที่ประเสริฐสำหรับสัตว์โลกทั้งหลายอย่างแท้จริง

ข้อความจากพระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิทามรรค แสดงความเป็นจริงของปัญญาเดช ไว้ว่า “บุคคลผู้มีจิตอันกล้าแข็ง ย่อมยังเดชคือความเป็นผู้มีปัญญาทรม (โมหะ) ให้สิ้นไปด้วย เดชคือปัญญา”

พระธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงตลอด ๔๕ พรรษา ทุกคำเป็นคำอนุเคราะห์เกื้อกูลอย่างแท้จริง เป็นไปเพื่อให้เกิดความเข้าใจถูกเห็นถูกต้องตามความเป็นจริง เป็นไปเพื่อประโยชน์แก่ผู้ที่ได้ฟังได้ศึกษาอย่างแท้จริง ซึ่งมีเป็นส่วนน้อยเท่านั้นที่จะได้ยินได้ฟังคำจริง เฉพาะผู้ที่สะสมเหตุที่ดีมาแล้ว เห็นประโยชน์ของพระธรรมมาแล้ว จึงมีโอกาสได้ฟังได้ศึกษาและได้รับประโยชน์จากพระธรรมตามกำลังปัญญาของตนเอง ปัญญา ความเข้าใจถูกเห็นถูกนี้เอง เป็นประโยชน์ เป็นสิ่งที่มีค่า เป็นสิ่งที่ประเสริฐที่สุดในบรรดาสภาพธรรมทั้งหลายที่เกิดเพราะเหตุปัจจัย ใครๆ ก็ลักขโมยไปไม่ได้ เก็บรักษาอย่างดีไว้ในจิต สะสมสืบต่ออยู่ในจิตทุกขณะ เป็นที่พึ่งทั้งในชาตินี้และชาติต่อๆ ไปอีกด้วย

ตามความเป็นจริงแล้ว แต่ละคนในฐานะที่เป็นสาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ปัญญาจะเกิดขึ้น เจริญขึ้นได้ ก็ต้องได้ฟังพระธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดง ถ้าไม่มีการตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไม่มีทางที่สัตว์โลกจะได้ยินได้ฟังพระธรรม ไม่มีทางที่ปัญญาจะเจริญขึ้นได้เลย สัตว์โลกมีติดด้วยความไม่รู้คือโมหะหรืออวิชชา แต่เพราะมีการตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และทรงแสดงพระธรรม จึงทำให้สัตว์โลกที่สะสมเหตุที่ดีมามีโอกาสได้ฟังคำจริงที่พระองค์ทรงแสดง มีการอบรมเจริญปัญญา ทำให้ค่อยๆ ขัดเกลาละคลายความไม่รู้ไปที่ละเล็กทีละน้อย จนกระทั่งสามารถที่จะดับได้อย่างหมดสิ้นไม่เหลือ

เป็นที่น่าพิจารณาว่า ทุกคนที่ยังไม่สามารถที่จะดับกิเลส (เครื่องเศร้าหมองของจิต) ได้ ก็ยังมีอวิชชา (ความไม่รู้) โลภะ (ความติดข้อง) โทสะ (ความโกรธความขุ่นเคืองใจ) มานะ (ความสำคัญตน) เป็นต้น ไม่ได้รู้เลยว่า ไม่ดี แต่ก็ยังมี และถึงรู้ว่า ไม่ดี แต่ก็ยังมี เนื่องจากเป็นธรรมที่เกิดเพราะ

เหตุปัจจัย และเพราะเหตุว่าปัญญายังไม่ถึงขั้นที่จะรู้จริง ๆ ที่จะประจักษ์ลักษณะของสภาพธรรมได้ แต่เพียงปัญญาเล็กน้อยขั้นฟัง ก็ยังเห็นประโยชน์อย่างนี้ และถ้าปัญญาเพิ่มมากขึ้นก็ยิ่งจะเป็นประโยชน์เกื้อกูลได้มากยิ่งขึ้น พระธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ดีแล้วโดยประการทั้งปวง ย่อมเป็นที่ฟังจริง ๆ เพราะเหตุว่าปัญญาเท่านั้นที่สามารถเห็นโทษของอกุศลและสามารถดับอกุศลซึ่งสิ่งที่ไม่ดีที่สะสมมาในจิตได้ เพราะฉะนั้น ต้องอบรมเจริญปัญญาเท่านั้น ไม่ใช่ไปคิดเอง ไปทำเอง แต่ต้องเป็นผู้ที่เข้าใจสิ่งที่ได้ยินได้ฟัง ซึ่งกำลังมีจริง ๆ ในขณะนี้เพิ่มขึ้น ยกตัวอย่าง ถ้าขณะใดก็ตามที่กำลังโกรธ พอระลึกถึงความจริง ขณะนั้นไม่โกรธแล้วได้ แทนที่จะโกรธ ก็มีเมตตาได้ นี่คือการเป็นไปของปัญญา ความเข้าใจถูกเห็นถูกที่ค่อย ๆ เจริญขึ้นอย่างแท้จริง เป็นที่ฟังได้ในชีวิตประจำวัน นำไปในกิจทั้งปวงที่เป็นกุศล

ความเป็นจริงของชีวิตคือ ทุกคนเกิดมาแล้วต้องตาย ทรัพย์สมบัติทั้งหลายหรือแม้แต่ร่างกาย ที่หมายรู้ว่าเป็นของเรานี้ ก็ติดตามไปในชาติหน้าไม่ได้ เพราะฉะนั้น จริง ๆ แล้วในหนึ่งชาติที่เกิดมาเป็นมนุษย์ ควรที่จะเป็นอย่างไรก่อนที่จะละจากโลกนี้ไปด้วยความตายที่เกิดขึ้น ซึ่งไม่สามารถที่จะรู้ได้เลยว่าจะเป็นเมื่อใด? แต่ถ้าไม่ได้ฟังพระธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดง จะไม่รู้คุณค่าเลยว่า สิ่งที่มีคุณค่าเหนือสิ่งอื่นใด ก็คือปัญญา (ความเข้าใจถูก เห็นถูก) ซึ่งบุคคลอื่นที่ไม่ใช่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไม่สามารถแสดงให้บุคคลอื่นเกิดความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่มีจริง ๆ ที่กำลังปรากฏ เป็นแต่ละขณะในชีวิตนี้ได้เลย ถ้าไม่เห็นคุณค่าของพระธรรม ชีวิตก็อยู่ไป ๆ ในแต่ละวัน มีแต่สะสมอกุศลเพิ่มขึ้น พอกพูนความไม่รู้ ความติดข้อง ความไม่พอใจ เพิ่มขึ้น หนาแน่นไปเรื่อย ๆ ทำให้เวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏฏ์ต่อไปอย่างไม่จบสิ้น ไม่พ้นจากทุกข์

เมื่อได้ฟังพระธรรม ศึกษาพระธรรมก็จะมี ความมั่นคงที่จะรู้ว่า สิ่งที่สำคัญที่สุดในชีวิต คือ การที่มีโอกาสได้ฟังพระธรรม ได้เข้าใจพระธรรม และได้สมกับเป็นชาวพุทธ ซึ่งเป็นผู้ที่เข้าใจคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไม่ใช่เป็นชาวพุทธเพียงชื่อเท่านั้น แต่ไม่ได้มีความเข้าใจความจริงอะไรเลย เพราะชาวพุทธต้องมีความเข้าใจพระธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดง ประการที่สำคัญ พระธรรมไม่ใช่เรื่องฟังแค่วันเดียว สองวัน แต่เป็นเรื่องที่จะต้องฟังไปตลอดชีวิต และชาตินี้ก็ยังไม่พอ เนื่องจากสะสมอวิชชาและกิเลสทั้งหลายมาอย่างมากมายในสังสารวัฏฏ์ ก็ต้องสะสมปัญญาเป็นกาลเวลาที่ยาวนาน ถ้าเห็นประโยชน์ของพระธรรมแล้ว จะเห็นได้เลยว่าชีวิตนี้ขาดการฟังพระธรรมไม่ได้ เพราะเหตุว่าถึงแม้ว่าสิ่งอื่นจะเกิดขึ้นและหมดไป แต่ปัญญาซึ่งเริ่มเกิดขึ้น และมีความสนใจที่จะรู้ต่อไป จะเจริญขึ้น เป็นการค่อย ๆ สะสมความเข้าใจถูกไปที่ละเล็ก ที่ละน้อย ซึ่งจะต้องมีความอดทน มีความเพียร มีความจริงใจที่จะฟัง ที่จะศึกษาพระธรรมต่อไป เพราะเห็นประโยชน์ว่า เป็นที่ฟังได้ เป็นสิ่งที่ประเสริฐสำหรับชีวิต ไม่นำพาชีวิตไปในทางเสื่อมเลย แม้แต่น้อย มีแต่จะนำไปสู่ความเจริญด้วยคุณความดีทั้งหลายทั้งปวง จนสามารถดับสิ่งที่ไม่ดีทั้งหลายทั้งปวงได้ นี่แหละคือเดชแห่งปัญญาอย่างแท้จริง.

[ชมรมบ้านร่มมะ มศพ. : www.dhammadhomefellowship.com, โทร. ๐๘๕-๖๒๑๗๑๐๖]